

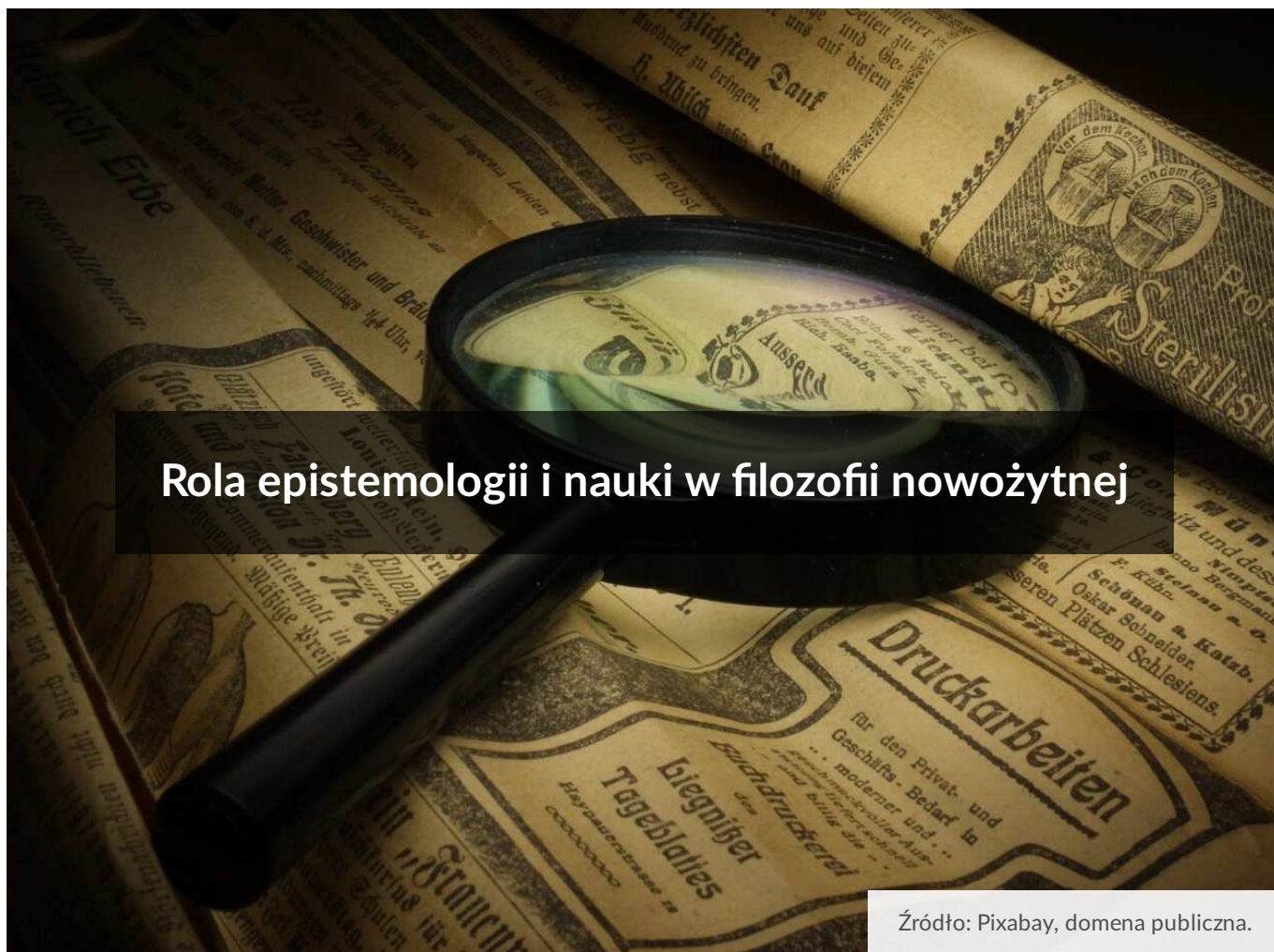

Rola epistemologii i nauki w filozofii nowożytnej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Pascal Blaise, *Myśli*, tłum. T. Żeleński (Boy).
- Michelet Jules, *Journal*, [w:] Hadot Pierre, *Journal*, t. I, tłum. P. Domański.
- Strauss Leo, *Wykształcenie liberalne i odpowiedzialność, w: tenże, Sokratejskie pytania. Eseje wybrane*, tłum. P. Maciejko.

Rola epistemologii i nauki w filozofii nowożytnej

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

O ile możemy bez akademickiego przygotowania czytać Platona, to już w przypadku Hegla albo Kanta nie pójdzie nam tak łatwo. Co takiego przydarzyło się filozofii, że stała się trudna?

W erze nowożytności filozofia stopniowo uwalniała się spod reżimu teologii. W czasach cywilizacyjnego postępu i rozwoju nauk ambicją filozofów było przywrócenie tej pierwszej i najważniejszej z nauk statusu prawdziwej nauki. Epistemologia, czyli teoria poznania odkrywała przed filozofią nowe możliwości. Racjonalnego wyjaśnienia szukano nawet w kwestiach wiary, a Bóg stał się pojęciem filozoficznym. Próba opracowania nowego systemu myślenia, na wzór nauk ścisłych, wiązała się też ze zmianą języka, który stawał się coraz bardziej akademicki. Była to konieczna zmiana, jeżeli polem badań miał stać się sam proces myślowy, czyli możliwość poznawania. Rozwój filozofii miał zmierzać do uzyskania konkretnej filozoficznej wiedzy o działaniu ludzkiego umysłu.

Twoje cele

- Zrozumiesz znaczenie epistemologii w rozwoju nowożytnej filozofii.
- Przeanalizujesz, jakie korzyści osiągnęła filozofia, wzorując się na naukach przyrodniczych.

- Przemyslisz wpływ postępu cywilizacyjnego na sformułowanie nowych zadań filozofii.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat filozofii nowożytnej, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Wstęp do filozofii nowożytnej](#)
- [Charakter filozofii nowożytnej](#)
- [Problemy i wyzwania filozofii nowożytnej](#)
- [Kartezjusz – narodziny nowożytnej filozofii](#)

Stanowiska

W historii myśli filozoficznej przejście od średniowiecza przez renesans do nowożytności nie ma w sobie nic gwałtownego. Raczej mamy tu do czynienia ze stopniowym przesuwaniem akcentów. Twórczość poszczególnych filozofów to szczególnie ważne momenty tego procesu.

Najważniejsze tendencje filozofii nowożytnej to:

- [emancypacja](#) wobec [teologii](#),
- próby wzorowania metody uprawiania filozofii na procedurach nauk przyrodniczych,
- wyróżniona rola [epistemologii](#),

Kartezjusz uznawany jest za ojca nowożytności, ponieważ w jego filozofii po raz pierwszy wyraźnie odnajdujemy cechy typowe dla myśli nowożytnej. Pamiętajmy jednak, że i on pod wieloma względami czerpie jeszcze z tradycji scholastycznej. Frans Hals, portret Kartezjusza.

- dążenie do pogłębienia na gruncie filozofii wiedzy o świecie i związana z tym nadzieja postępu cywilizacyjnego,
- poszukiwanie racjonalnych podstaw moralności i ładu społecznego.

Jedną z głównych tendencji filozofii nowożytnej polega na stopniowej **emancypacji wobec teologii**. Chodzi tu o proces, w efekcie którego filozofowie starają się wyjaśnić naturę i człowieka bez odwoływania się do artykułów wiary i pojęcia Boga. Nie znaczy to, że sami są niewierzący, ale że opierają dociekanie filozoficzne wyłącznie na rozumie. Trochę upraszczając, proces ten można streścić w zdaniu: myśl średniowieczna wywodzi od Boga, myśl nowożytna zaś nawet Boga chce wywieść z rozumu. Prawie wszyscy filozofowie średniowieczni byli teologami, podczas gdy filozofowie nowożytni nimi nie są. Wiara w rozum u nowożytnych filozofów idzie tak daleko, że wielu z nich przedstawia czysto racjonalne wyjaśnienie wszystkich artykułów wiary, także tych tradycyjnie uznanych za tajemnicę. Bóg zaś staje się pojęciem filozoficznym, przydatnym jako narzędzie do roztrząsania problemów filozoficznych. Dostrzegłszy tę tendencję już u Kartezjusza, Blaise Pascal pisał:

” Blaise Pascal

Myśli

Nie mogę przebaczyć Kartezjuszowi; rad by chętnie w całej swej filozofii obejść się bez Boga, ale nie mógł się powstrzymać od tego, iż kazał Mu dać szcztka, aby wprawić świat w ruch; po czym już mu Bóg na nic potrzebny.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Żeleński (Boy).

Zamiast teologii **wzorem dla filozofii** w coraz większym stopniu staje się **nauka**, a już w szczególności matematyka i geometria. Na wzór nauki filozofowie starają się opracować system myślenia ścisły i pewny. Zakładają, że sukces nauk przyrodniczych stanowi dowód skuteczności naukowej metody, i spodziewają się, że metoda ta sprawdzi się również w filozofii oraz że przyczyni się do postępu i ugruntowania wiedzy filozoficznej. Kwestii metody już Kartezjusz poświęca osobną rozprawę, najważniejsze dzieło Spinozy nosi tytuł *Etyka w porządku geometrycznym*

dowiedziona, a jedno z głównych dzieł filozoficznych Hegla zatytułowane jest *Nauka logiki*. Filozofowie nowożytni nie tylko jednak wzorują się na nauce, lecz także starają się stworzyć filozoficzne podstawy metody naukowej. Nauka przyjmuje jakiś obraz świata i operuje określonymi pojęciami (takimi jak materia, przestrzeń czy energia), pojęcia te zaś wymagają filozoficznego uzasadnienia. Owe przedsięwzięcia prowadzą do coraz odważniejszych pomysłów reformy języka, który swą ścisłością ma dorównywać matematyce – w rezultacie filozofia staje się dziedziną coraz bardziej niedostępną i akademicką. Pisma Kanta czy Hegla dla laika są już praktycznie niezrozumiałe i wymagają specjalistycznych studiów.

Filozofia i nauka

Do najważniejszych naukowców, których odkrycia inspirowały filozofię, można zaliczyć (na zdj. od lewej) Mikołaja Kopernika, Galileusza, Johannesesa Keplera, Izaaka Newtona i Christiaana Huygensa. Ich teorie dały podstawy do sformułowania na gruncie filozofii mechanistyczno-materialistycznej wizji świata.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wzorowanie się na nauce sprawiło, że w centrum zainteresowania filozofów znalazła się **epistemologia**. Zdaniem niektórych badaczy staje się ona w nowożytności swego rodzaju filozofią pierwszą (w znaczeniu arystotelesowskim) zamiast faworyzowanej w minionych epokach metafizyki. Rozumowano w ten mniej więcej sposób: jeżeli do tej pory nie udało się filozofom wypracować podobnego naukom przyrodniczym gmachu wiedzy filozoficznej, to zapewne na skutek niewłaściwej metody dociekania. Zaczęto więc zastanawiać się nad tym, jaki sposób poznawania rzeczywistości prowadzi do wiedzy pewnej oraz na czym polega sukces nauki i jak powtórzyć go na gruncie filozofii. Co w poznaniu jest najbardziej źródłowe i nieusuwalne, na czym by można oprzeć wszystko inne? Wynikiem tych poszukiwań jest zarówno [Kartezjańskie cogito](#),

jak i [Locke'owska](#) *tabula rasa*, [Hume'owskie](#) impresje, [Kantowskie](#) formy naoczności i kategorie intelektu, w tym też kontekście formułuje Pascal koncepcję serca jako swoistej metody poznania.

Polecenie 1

Dlaczego epistemologia była w centrum zainteresowania filozofów nowożytnych?

Słownik

epistemologia

(gr. *episteme* – wiedza + *logos* – nauka) jest to dział filozofii zajmujący się problemem poznania. Bada źródła, możliwości i granice ludzkiego poznania, zajmuje się oceną jego rezultatów, a także definicją i kryteriami prawdy. Rozkwit epistemologii wiąże się z nazwiskiem Kartezjusza

emancypacja

uwolnienie (się) jednostek i grup społecznych od zależności i zdobycie lepszej pozycji w strukturze społecznej

teologia

(gr. *theos* – Bóg, *lógos* – nauka) nauka o Bogu, jego naturze i relacji do świata i ludzi, odrębna dla każdej religii

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią animacji i odpowiedz na pytanie: czemu miała służyć filozofia, która „wstąpiła w związek z nauką”?

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D6Hselvoi>

Animacja. *W co wątpią filozofowie nowożytni?*

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego stałym przedmiotem dociekań i sporów filozofów nowożytnych stał się kodeks moralny.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem prof. Jacka Migasińskiego o zmianie paradygmatów w epoce nowożytnej i odpowiedz na pytanie: na czym polegało odwrócenie kierunku myślowego w filozofii nowożytnej?

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Da4ntGizh>

Film edukacyjny. Filozofia nowożytna: zmiana paradygmatów.

Wykłada prof. Jacek Migasiński.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film z wykładem profesora Jacka Migasińskiego o zmianie paradygmatów.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Polecenie 2

Wyjaśnij własnymi słowami znaczenie zastosowanej przez prof. Jacka Migasińskiego metafory, kiedy określa nowożytność *epoką myślenia o myśleniu*.

Polecenie 3

Napisz esej, w którym odpowiesz na pytanie: czy istnieją tajemnice, których rozum nie jest w stanie zgłębić?

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Rola epistemologii i nauki w filozofii nowożytnej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

2. Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa przedmioty ich badań:

1) dyscypliny podstawowe (ogólniejsze) – teoria bytu (ontologia, metafizyka), teoria poznania (epistemologia), ogólna teoria wartości (aksjologia) wraz z teorią moralności (etyką);

2) dyscypliny szczegółowe – filozofia człowieka (antropologia filozoficzna), filozofia przyrody, filozofia nauki, filozofia kultury, filozofia religii (wraz z teologią filozoficzną), filozofia piękna i sztuki (estetyka filozoficzna), filozofia polityki;

3) dyscypliny pomocnicze – historia filozofii, logika.

4. Wybrane spory epistemologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o źródła poznania (empiryzm lub aposterioryzm – aprioryzm);

2) o rolę rozumu w poznaniu (racjonalizm – irracjonalizm);

3) o możliwość zdobycia wiedzy pewnej (sceptycyzm – hipotetyzm – dogmatyzm);

4) o naturę i kryterium prawdy (klasyczna lub korespondencyjna koncepcja prawdy – koncepcje nieklasyczne, zwłaszcza koherencyjna i pragmatyczna).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie epistemologii w rozwoju nowożytnej filozofii;
- analizuje, jakie korzyści odniosła filozofia wzorując się na naukach przyrodniczych;
- rozważa wpływ postępu cywilizacyjnego na sformułowanie nowych zadań filozofii.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Przed lekcją nauczyciel udostępnia uczniom na platformie materiał „Rola epistemologii i nauki w filozofii nowożytnej”. Uczniowie mają za zadanie przygotować odpowiedzi na pytanie zawarte w sekcji „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Animacja”.

Faza wprowadzająca:

1. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Jakie znaczenie ma epistemologia w rozwoju nowożytnej filozofii?*

Faza realizacyjna:

1. **Metoda akwarium.** Uczniowie dzielą się na dwie grupy. Nauczyciel informuje, że będą oni dyskutować, wykorzystując do tego metodę akwarium. Następnie wyjaśnia zasady dyskusji oraz określa jej czas. Pierwsza grupa uczniów siada w kręgu i prowadzi rozmowę na temat: *Jakie korzyści osiągnęła filozofia wzorując się na naukach przyrodniczych?* Druga grupa obserwuje i zapisuje swoje spostrzeżenia dotyczące doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad dyskusji i jej ogólnego przebiegu.

Po upływie wyznaczonego czasu następuje zamiana ról między grupami. Na zakończenie wybrane lub chętne osoby przedstawiają na forum klasy swoje spostrzeżenia i wnioski.

2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Animacja”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *Czemu miała służyć filozofia, która „wstąpiła w związek z nauką”?* Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.

3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

4. Nauczyciel wybiera osobę, która odczytuje na forum treść polecenie nr 1. Uczeń, prowadząc na forum klasy analizę problemu, podaje swoją propozycję rozwiązania. Nauczyciel zachęca do dyskusji pozostałych uczniów, jeśli jest to konieczne, naprowadza na prawidłowe rozwiązanie.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wraca do sekcji „Przeczytaj”. Prosi uczniów o rozwinięcie odpowiedzi:
Dlaczego epistemologia była w centrum zainteresowania filozofów nowożytnych?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz esej, w którym odpowiesz na pytanie, czy istnieją tajemnice, których rozum nie jest w stanie zgłębić.

Materiały pomocnicze:

- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.
- Russell B., *Dzieje filozofii Zachodu i jej związki z rzeczywistością polityczno-społeczną od czasów najdawniejszych do dnia dzisiejszego*, Warszawa 2000.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediami:

- Uczniowie zapoznają się z multimediami w sekcji „Animacja” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.